

Харитонов Є.О.

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри цивільного права національного університету «Одеська юридична академія»

Харитонова О.І.

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права національного університету «Одеська юридична академія»

Kharitonov E. O.

Doctor of Law, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Head of Civil Law Department of the National University «Odesa Law Academy»

Kharitonova O. I.

Doctor of Law, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Head of intellectual property rights and company law department of the National University «Odesa Law Academy»

**КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПІДГРУНТЯ
КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА ЄС**

УДК 347.721:341.174(4)

Правова адаптація України до умов внутрішнього ринку ЄС, передбачена Угодою про асоціацію, зумовлює необхідність врахування концептуального підґрунтя, на якому формувалося корпоративне право ЄС, аби зати мати основу для встановлення сумісності засад останнього та вітчизняного бачення особливостей регулювання корпоративних відносин.

Між тим, у вітчизняному правознавстві фактично відсутні комплексні дослідження джерел корпоративного права (зазвичай, розглядалися юридичні особи за римським правом [1, с. 347; 2, с. 38], історія виникнення юридичних осіб в окремих правових системах [3, с. 93 – 94, 105], формування теорій юридичної особи [4, с. 117 – 130] тощо).

Зазначене зумовлює доцільність звернення до відповідної проблематики з метою встановити методологічне підґрунтя формування концепту європейського корпоративного права, його витоки, тобто, ті джерела, що зумовило сутність та зміст сучасного корпоративного право ЄС.

Вперше чітко ідея з приводу того, що, крім фізичних осіб, суб'єктами права можуть бути також організації, була виражена у римському праві, де було помічено, що в деяких випадках носіями прав і обов'язків можуть бути не тільки фізичні особи, а й їхні об'єднання, корпорації тощо. Згодом фізичним особам почали протиставляти осіб юридичних, як ще один тип суб'єктів права. Вже в Законах XII таблиць згадувалися різного роду корпорації, колегії релігійного характеру, що мали змогу бути власниками певного майна. Римські правознавці звертали увагу на те, що іноді майно належить не окремим громадянам, а їхнім об'єднанням. Марціан зазначав: «Належать сукупності, а не окремим особам, наприклад, театри, що знаходяться у муніципії, а також стадіони» (Д. 1.8.6.1). Інший юрист Алфен розмірковував наступним чином: коли в легіоні з перебігом часу повністю оновлюється склад воїнів, то легіон все ж таки залишається тим самим. Це стосується і корабля: попри те, що внаслідок ремонтів, всі його частини поступово можуть бути повністю замінені, він залишається тим самим кораблем. Ульпіан сформулював низку важливих положень: «Стосовно декуріонів чи інших сукупностей не має значення, чи всі залишаються, чи залишається частина, чи весь склад перемінився. Навіть якщо ця сукупність звелась до однієї людини, то переважно визнається, що можна пред'явити вимоги до неї в суді і вона може заявляти вимоги в суд, бо право всіх зосередилось в одному і залишається ім'я сукупності. Якщо є борг на користь сукупності, то це не є боргом окремій людині» (Д. 3.4.1-2).

Хоча деякі з характеристик цієї правової категорії виглядали ще непевними, однак головна ідея цього інституту: визнання правоздатності за організацією, відокремленої від правоздатності фізичних осіб, котрі входять до її складу, була визначена достатньо чітко.

Головні засади Римського права у галузі юридичного впорядкування корпоративних відносин, спочатку розроблені стосовно муніципій, і пізніше поширені на приватні корпорації, виглядали наступним чином. Для того, щоб об'єднання-корпорація могла вважатися створеною, необхідна була наявність у ній не менш трьох членів - tres faciunt collegium. У найдавнішу епоху не передбачалося ніяких попередніх

умов для організації об'єднань громадян, але цілі їхнього створення мають не шкодити «публічним справам». Пізніше об'єднання могли створюватися «тільки з дозволу закону, чи сенатус-консульта, чи постанови принцепса». У такий спосіб сформувався дозвільний порядок утворення корпорацій. (Утім, дозвіл міг бути наданий і в загальній формі спільним дозволом на діяльність тих чи інших організацій з відповідними завданнями і правами). Корпорація могла мати свій особливий статут (але могла і не мати). Необхідними були наявність майна корпорації, каси (чи скарбниці) і довіреної особи, що діє від імені корпорації. Вищим органом вважалися загальні збори всіх членів об'єднання, на якому рішення приймалися простою більшістю голосів. Корпорація-об'єднання являла собою абстрактну спільність: вона зберігала свою якість, незалежно від змін у персональному складі її членів. Корпорація мала майно, окреме від майна її членів, а останні не могли мати жодних претензій на це майно. Разом із тим, корпорація не відповідала за зобов'язання чи за правопорушення своїх членів. Відповідальність наставала тільки в тому випадку, якщо корпорація збагатилася в результаті неправомірних дій визнаного винним свого члена і тільки в межах розміру цього незаконного збагачення. Корпорація не мала власної правоздатності. Від її імені діяв представник (actor), який мав право пред'являти позови, вчиняти угоди тощо. При цьому його права були ідентичні правам приватної особи. Припинялася корпорація: 1) коли членів у ній стає меншою трьох; 2) заборонаю її діяльності органами державної влади або судом; 3) закінченням строку або досягненням цілей, що передбачалися при утворенні корпорації; 4) за рішенням її членів [5, с. 31 – 43].

Врешті, головні положення римського права щодо юридичних осіб приватного права виглядають наступним чином: 1. Корпорації у сфері приватного права можуть розглядатися як особи фізичні (Д.50.16.16). 2. Юридичне існування корпорації не припиняється та не порушується при виході з неї кількох учасників (Д.3.4.7.2). 3. Майно корпорації відокремлене від майна її членів і належить їй як особливому суб'єкту (Д.3.4.1.1; Д.3.4.9). 4. Корпорація та її члени мають окремі права та обов'язки і не відповідають за зобов'язаннями одне одного (Д.3.4.7.1). 5. Корпорація вступає у правовідносини через уповноважених фізичних осіб (Д.3.4.1.3; Д.3.4.2.3) [6, с. 223 – 226].

Ще одним джерелом корпоративного права стає розвиток комерційної діяльності у пізньому Середньовіччі. Після занепаду товарно-грошових відносин у Ранньому Середньовіччі, коли зберігалася в основному дрібна торгівля, окремі ярмарки, та натуральний обмін у аграрному секторі,

з XII ст. відбувається різке розширення сільськогосподарського виробництва, зростає число і розмір міст [7, с. 414 – 416]. Виникає прошарок професійних торговців, які ведуть торгівлю у містах і сільській місцевості. Це зумовлює потреби в спеціальному регулюванні торгової діяльності. Але надбання римського права значною мірою втрачені. Пізніше глосатори, коментатори і каноністи знайдуть у римському праві підмурок для багатьох висновків і тлумачень, але поки що існує нагальна необхідність заповнення прогалин, створення швидкої, спрощеної, але надійної системи судочинства. Усього цього не може запропонувати варварське право. Залишається покладатися на власні сили, йти за потребами життя, самим шукати правничі рішення.

Власне у цьому нічого надзвичайного нема: з такою ж проблемою зіткнувся майже півтори тисячі років тому Республіканський Рим. Але якщо в умовах чіткої організації суспільства, на підґрунті римських чеснот і моральності впровадження нових норм відбувалося поступово, протягом тривалого часу (до того ж існував відповідний інструментарій у вигляді преторського права), то кристалізація норм у хаосі Середньовіччя мала інший темп і вимагала більших зусиль. Розраховувати доводилось в основному на потенціал самоврядування, корпоративну солідарність, ініціативність ділової людини, християнську моральність. У результаті дії цих чинників первісна розробка «права торгівлі» була проведена самими торговцями та органами міського самоврядування, що створювали торгові суди і власні норми права, хоча й спираючись часом на положення римського права, але не будучи надто переобтяжені знанням останнього. Природно, що почали вони з найпростішого – використання купецьких звичаїв, норм справедливості та певною мірою уніфікованих правил торгівлі.

Для торгового права періодом вирішальних змін був рубіж XI – XII ст. Саме тоді сформувалися основні поняття та інститути «права торгівлі» – *Lex mercatoria*, поняттям якого охоплювались три групи норм, що регулювали відносини у сфері торгового обігу. По-перше, це власне торгове право, що регулювало відносини між учасниками торгових угод на ринках, ярмарках, у портах тощо. По-друге, це міське право. По-третє, це корпоративне (гільдійське або цехове) право, котре визначало особливості правового регулювання відносин між членами муніципальних корпоративних утворень. Звісно, усі вони стосувалися не лише суто торгових відносин. І разом з тим, усі вони так чи інакше у галузі приватноправовій були пов'язані з особою торговця. Тому можемо позначати їхню сукупність як загальне «право торгівлі» як *Lex mercatoria* [8, с. 96 – 99]. Але

слід зазначити, що на розвиток гілки права, яка мала регулювати торгові відносини впливала й та обставина, що останні досить чітко поділялися на міські, цехові (гільдійські) та універсальні. Тобто, деякі відносини виникали лише у містах і не могли бути врегульованими поза ними, інші – регулювалися у межах гільдії, треті – не були обмежені територіально, корпоративно, видами товарів тощо і тому мусили мати основою більш універсальні норми і порядок судочинства.

У підсумку склалася система норм, яка виглядала наступним чином. Здійснювати торгіву (комерційну) діяльність могли як фізичні особи, так і об'єднання останніх. Проте більш характерною для торгової сфери є діяльність спеціально створюваних торгових товариств, кількість котрих збільшується, а правове регулювання їх становища вдосконалюється. Так, з кінця XI ст. у багатьох країнах Європи ввійшов у вжиток новий вид ділової домовленості (*commenda*), суть якої полягає у залученні капіталів на далеку морську торгівлю і рідше – на сухопутну. Вона ймовірно, почалася як договір позики, але незабаром розвилася в договір про так зване «товариство однієї справи», пов'язаний з поїздками. Один партнер вкладав капітал, але залишався вдома; інший вирушав у подорож. Прибутки учасники коменди поділяли у певній пропорції. Коменда і морське товариство мали переваги в тім, що відповідальність компаньйонів була обмежена розмірами їхнього внеску. Довгострокові сухопутні товариства часто організовувалися як *compagnia*. Спочатку це було об'єднання членів однієї родини, що займалися торгівлею. Потім до них приєднувалися сторонні і створювалася нова ділова одиниця, «компанія». На противагу коменді компанія звичайно вела торгіву діяльність протягом багатьох років. Як коменда, так і компанія тривалий час залишалися головними моделями об'єднань у галузі комерційної діяльності.

Буття комерційної асоціації ґрунтувалися на впевненості кожного партнера в тому, що інші виконають свої обіцянки. Однак, крім цього, існував ще такий важливий принцип як визнання колективної особистості членів асоціації. Будучи заснованим на угоді, товариство було, разом із тим, юридичною особою, яка могла мати власність, вступати у договори, бути учасником судових спорів. Партнери разом діяли від імені товариства і разом відповідали по його боргах. Однак кожен партнер, діючи окремо, міг створювати зобов'язання для товариства, і кожний окремо відповідав по його боргах. Разом компаньйони складали корпорацію у тому ж сенсі, у якому були корпораціями єпархія, університет, гільдія тощо. Тобто це було самоврядне утворення, співтовариство, особистість

якого була відмінною від особистостей його членів, але усе ж, певною мірою і прив'язаною до них [9, с. 36 – 45].

Важливою складовою формування корпоративного права того часу було муніципальне право. Як зазначав Макс Вебер, хоча парость міста західного типу можна знайти в інших культурах, головним чином близькосхідних, міська «грумада» у повному сенсі цього слова з'являється тільки на Заході. Середньовічне місто характеризують такі ознаки: 1) укріплення; 2) ринок; 3) вільна промисловість; 4) власний суд і хоча б частково автономне право; 5) відповідна форма об'єднання самих городян, а також тяжіння до союзів між містами; 6) хоча б часткова автономія й автокефалія, тобто самоврядування і управління органами, в обранні яких городяни брали участь; 7) існування цехів, які борються проти патриціату, 8) наявність суперечностей між купцями і ремісниками [10, с. 36 – 48].

Спираючись на таке розуміння міста, спробуємо визначити особливості формування норм у цьому соціальному утворенні (публічній корпорації).

До найбільш популярних зразків у цій галузі належало Магдебурзьке право, яке стало основою муніципального права близько 80 міст Європи [11, с. 73 – 92]. Початок його формування можна віднести до XII ст., оскільки у 1160 р. з'являються згадки про «засідателів і суддів міста Магдебурга», визначається статус та роль гільдій і цехів, а у 1183 р. вперше згадуються судові засідателі. У 1188 р. було видано першу збірку писаного права Магдебургу. Магдебурзьке право зазнавало постійних змін, адаптуючись до потреб практики і стаючи усе більше універсальним. Його головним джерелом були «вислови» (Spruche) магдебурзьких засідателів (Schoeffen), тобто їхні рішення у справах, поданих їм на розгляд. Однак ці Schoeffenschpruche не були ізольованими рішеннями ad hoc, вони були складовою частиною звичаєвого права, що зберігали в пам'яті, записували і потім збирали в кодекси і передавали у спадок.

Отже, міське право було правом спілки – взаємозалежного, інтегрованого співтовариства, яке часто називали «комуною». Комуна (грумада), у свою чергу, ґрунтувалася на вираженому чи такому, що мається на увазі, договорі. Багато міст були засновані шляхом виголошення урочистої колективної присяги чи низки присяг на вірність хартії, яка була у певному сенсі суспільним договором. У випадку заснування нового міста його статус був статусом корпорації, котра трактувалася, як сукупність людей, котрі домовилися здійснювати спільні функції і діяти як єдина особа. Таким чином, міське право реалізувало створення спілки (співтовариства) [12, с. 372 – 374]. Його колективний і договірний характер проявлявся

у правових вимогах взаємної допомоги громадян і взаємного захисту проти чужих і ворогів; у положеннях про проведення «загальної ради» громадян при прийнятті нових законів; у системі формального судового розгляду співгромадянами («рівними») справи тієї людини, що потребувала захисту своїх прав чи до якої було пред'явлено позов кимсь іншим; у системі неформального третейського суду щодо цивільних суперечок, за яким міські власті здійснювали лише незначний нагляд; у строгому регулюванні господарської діяльності гільдіями ремісників і купців, а також у багатьох інших положеннях, що забезпечували участь усіх міщан у житті громади. Разом із тим, міське право фіксувало створення станів у містах, формально визнаючи усіх міщан рівними, але закріплюючи за різними станами негромадян міста (дворянством, духівництвом, студентами, євреями та ін.) неоднакові права та обов'язки. Оскільки місто було «спільною корпорацій», індивід не існував у правовому відношенні інакше як член одного чи кількох об'єднань у рамках міста. Свобода індивіда полягала, головним чином, у його мобільності – здатності переміщатися з однієї корпорації до іншої чи звертатися до одного об'єднання за захистом від іншого. Таким чином, важливою рисою міського права був його комунітарний характер, що мав договірний і становий виміри.

Міське право не уникло впливу римського і канонічного права. Деякі міста спеціально «прийняли» Римське право, розглядаючи його як скарбницю, з якої можна витягти правові ідеї і принципи для задоволення нових потреб. Проте, головним чином, міське право було заснованим на звичаї, а, крім того, на нормах, виданих нормотворчою владою. Ці норми у свою чергу поділялися на статuti гільдій та інших асоціацій і закони (*leges*) міської законодавчої влади, короля чи імператора. Статuti і закони були писаними. Проте запис звичаїв за розпорядженням публічної влади не призводив до втрати ними суті звичаєвого права. У міському праві у випадках конфлікту звичай поступався статуту, а той — закону.

Усередині комуни цехи (гільдії) були присяжними братствами, члени яких були зв'язані клятвами захищати одне одного і служити один одному. Наприкінці XI ст. поширилися купецькі, благодійні, ремісничі та інші гільдії світського характеру. Однак вони зберегли помітні релігійні риси, у цілому беручи на себе турботу про духовні, а не тільки матеріальні сторони буття своїх членів. Так, типова гільдія прагнула підтримувати високі моральні стандарти поведінки, караючи своїх членів за богохульство, азартні ігри, лихварство тощо. Гільдія організувала релігійні церемонії для свого святого і для святого — заступника міста. Статuti гільдії часто починалися з перерахування пожертвувань, які вона планує, і благодійних

справ, котрі вона буде робити. Важливою частиною життя гільдії були релігійні свята [13, с. 381 – 383]. Кожна з гільдій (*universitas, corporatio, collegium, curia, schola, misterium, hansa, mercandancia* та ін.) мала власні правила, зміст яких залежав від типу гільдії: купців, ремісників, осіб вільних професій, банкірів, моряків тощо. Разом з тим, правила численних гільдій, що існували у той час, мали багато спільного, і ці спільні риси були загальними для усього Заходу. Так, усі гільдії були братерськими асоціаціями. Вони накладали на своїх членів обов'язок допомагати товаришам, що занедужали, зубожіли чи позиваються у суді; забезпечувати похорон мертвих і турботу про їхні душі; створювати школи для дітей членів гільдії; будувати каплиці; улаштовувати релігійні дійства; надавати притулок і організувати духовне спілкування. Члени гільдії періодично присягали на братерство і давали клятву ніколи не виходити з гільдії і дотримуватися її статуту. Статути гільдій підлягали розгляду і схваленню міською владою. Оскільки гільдії були також монопольними економічними об'єднаннями, то їхні правила регулювали такі питання, як умови учнівства і прийому у члени гільдії, календарі робочих днів і свят, стандарти якості робіт, мінімальні ціни, узгодження умов продажу з метою обмежити конкуренцію усередині гільдії і зрівняти обсяги продажів, обмеження на імпорт, на імміграцію, а також встановлювали інші протекціоністські міри. На чолі гільдії стояли звичайно дві чи більше особи (консули); вони обиралися щорічно, а іноді кожні півроку і, як правило, без участі міських посадових осіб. Звичайно, відбувалися загальні збори гільдії з дорадчими повноваженнями, існувала також мала рада для підтримки консулів та інших виконавчих посадових осіб. Керівні особи гільдії часто утворювали третейський суд, у який членам гільдії належало звернутися, перш ніж переносити свою суперечку до суду міста.

Третім джерелом корпоративного права було теоретичне обґрунтування сутності корпорації, її ідеологія, формуванню якої Європа завдячує Церкві.

Тут слід зазначити, що Західна Церква з кінця XI ст., на противагу Східній та й усій Церкві до Папської революції (західної і східній однаково), певною мірою сподівалася на можливість примирення комерційної діяльності із християнським життям. З одного боку, вона продовжувала проповідувати слова Св. Павла: «Корінь кожного зла є сріблολюбство», «багатих у дійсному столітті перестерігай, щоб вони не високо думали про себе й уповали не на багатство невірне... щоб вони... багатіли добрими справами, були щедрі і товариські». Але з іншого боку, – не тільки не засуджувала гроші чи багатство як такі, а навіть вітала прагнення до

них, за умови, що це прагнення переслідувало б визначену мету і відповідало певним принципам [14, с. 319]. Тим, хто займався комерційними справами, належало вести свою мирську діяльність так, щоб вони були врятовані від гріха жадібності. Купцям слід було об'єднуватися у гільдії, що мали релігійні функції і підтримували норми моральності у торгових угодах. Це відповідало новим акцентам Церкви на олюдненні і втіленні духовного у мирському. Таким чином, церква-держава подавала приклад місту-державі, а церковне право було прикладом для міського і торгового права. Проводилося розмежування між торгівлею, заснованою на сумлінності і заснованою на жадібності; заснованою на задоволенні законних потреб і заснованою на егоїзмі чи обмані; між законними відсотками по позиках і лихварством; справедливою ціною і несправедливою. З погляду Церкви право, розроблене купцями для регулювання їхніх взаємин, мало відображати канонічне право, а не суперечити йому. Купці не завжди з цим погоджувалися, зокрема опиралися встановленню церковної юрисдикції над торговими справами [15]. Разом із тим, вони не заперечували, що порятунок їхніх душ залежить від відповідності ділової практики системі права, заснованою на волі Бога у тім виді, у якому вона виявлена в розумі та совісті.

Такі взаємини Церкви і торговців відіграли позитивну роль при визначенні сутності юридичної особи Церквою (і визнанні цього рішення торговцями), котре відбулося у процесі пошуку відповіді на питання про можливість винності юридичної особи у справі, що належала до юрисдикції Папи. Папа Інокентій ІУ, який був учнем болонської школи глосаторів, на Ліонському соборі 1245 р., спираючись на давньоримське розуміння *universitas*, як поняття відмінного від *societas*, разом із тим, робить принципово важливий для того часу і для майбутнього інноваційний висновок, що, оскільки *universitas* є *persona*, але не має душі, то йдеться не про особу у точному значенні цього слова, а про – фікцію, створену і визнану правом [16, с. 388 – 393]. Таким чином, було започатковано розробку теорій юридичної особи, яка триває до цього часу. І хоча привабливими (при вирішенні окремих питань) виглядають й інші теорії, але, як на нашу думку, саме теорія фікції стала ідеологічною основою формування корпоративного права, котре достатньо послідовно виходить з того, що корпорація може бути такою і може мати такі права, як це встановлює законодавство. Фактично на цьому підґрунті вибудовували свої концепції прихильники «теорії фікції» (К.Ф. фон Савіньї та ін.) і проводили пошук альтернативних підходів її противники (Р. фон Єринг та ін.) [17, с.119 – 121].

Викладене дозволяє зробити висновок, що джерел (чинників формування) сучасного корпоративного права Європи не могло бути менше трьох, оскільки правове регулювання існування та діяльності корпорацій спиралося на три наріжних камені: 1) поява і конституювання самої ідеї існування такого суб'єкту права; 2) формування корпоративних правил, здатних ефективно діяти в умовах розвиненого торгового обігу в системі складних соціальних зв'язків; 3) теоретичне обґрунтування сутності корпорації, що зумовлює ідеологію правотворчості у цій галузі. Врахування цієї обставини дозволить не лише краще уявляти витoki корпоративного права Європи, але й уявляти його сутність та перспективи розвитку.

1. Elyashevych V.B. (2007) *Yuridichiskoe litso, yoho proishozhdenia I funktsii v Rumskom chasnom prave [Legal Entity, its Origin and Functions in Roman Private Law]. Izbranye trudy o yuridicheskikh litsah, ob'ektakh hrazhdanskikh pravootnoshenii I orhanizatsii yikh roboty - Selected Works about Legal Entities, Objects of Civil Relationships and Organization of Their Turnover (Vols. 1), (p.492). Moscow: «Statut» [in Russian].*
2. Suvorov N.S. (2000) *Ob yuridicheskikh litsakh po rimskomu pravu [About Legal Entities in Roman Law]. Moscow: «Statut» [in Russian].*
3. Niveda R. (1998) *Istoriia vynyknennia yurydychnykh osib v anghlo-saksonskii i kontynentalnii systemi prava [The History of Legal Entities Appearance in the Anglo-Saxon and Continental Law systems]. Pravo Ukrainy - Law of Ukraine, 9, 184 [in Ukrainian].*
4. Borisova V. (2001) *Teorii sutnosti yurydychnoi osoby: istoriia i sychnist [The Theory of a legal entity's essence: History and Presence]. Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy - Bulletin of the Academy of Sciences of Ukraine, 4(27), 198 Kharkiv [in Ukrainian].*
5. Elyashevych V.B. (2007) *Yuridichiskoe litso, yoho proishozhdenia I funktsii v Rumskom chasnom prave [Legal Entity, its Origin and Functions in Roman Private Law]. Izbranye trudy o yuridicheskikh litsah, ob'ektakh hrazhdanskikh pravootnoshenii I orhanizatsii yikh roboty - Selected Works about Legal Entities, Objects of Civil Relationships and Organization of Their Turnover (Vols. 1), (p.492). Moscow: «Statut» [in Russian].*
6. Kharitonov E.O. (1999) *Istoriia pryvatnoho (tsyvilnoho) prava Yevropy [The History of Private (Civil) Law of Europe]. Part I. Backgrounds. Odessa: Bakhva [in Ukrainian].*
7. U. Brodel F. (1995) *Materialna tsyvilizatsia, ekonomika i kapitalizm, XV-XVIII stolittia – tom 1: Struktury povsiakdennosti: mozhlyve i nemozhlyve [Material Civilization, Economics and Capitalism, 15-18 Centuries.*

- V. 1. *The Structures of Everyday Life: the Possible and the Impossible*. (Translated from French). Kiyev: Fundamentals [in Ukrainian].
8. Merezhko A.A. (1999) *Lex mercatoria teoriia i pryntsypy transnatsionalnoho torhovoho prava* [The Theory and Principles of Transnational Trade Law]. Kiyev: Tucson, [in Ukrainian].
9. Svanidze A.A. (1999) *Torhovi kompanii* [Trade Companies]. *Horod v Srednievokovoi tsyvilizatsii Zapadnoi Yevropy - City of Middle-aged Civilization of Western Europe*. (Vols. 2), (pp. 36-45). Moscow : Science [in Ukrainian].
10. Weber M. (1998) *Sotsiologhiia. Zahalno istorychni analyzy. Polityka* [Sociology. General Historical Analysis. Politics]. (Translated from German). Kiyev: Fundamentals [in Ukrainian].
11. Boytsov M.A.(1999) *Horoda Hermanii do kontsa XV veka* [Cities of Germany until the End of the 15-th Century]. *Horod v Srednievokovoi tsyvilizatsii Zapadnoi Yevropy - City of Middle-aged Civilization of Western Europe* (Vols. 2), (pp. 73-92). Moscow : Science [in Ukrainian].
12. Weber M. (2001) *Istoriia khoziaistva. Horod* [The History of the Economy. City] (Translated from German). Moscow [in Russian].
13. Weber M. (2001) *Istoriia khoziaistva. Horod* [The History of the Economy. City] (Translated from German). Moscow [in Russian].
14. G. Berman.(1998) *Zakhidna tradytsia prava: epokha formirovaniia* [Western Tradition of Law: Era of Formation]. Moscow: MGU Publishing [in Russian].
15. *A typical example - a decree of the Council of Elders and the Doge of Genoa City in 1369, which established a significant penalty for anyone who appealed to a church or other court on the grounds that concluded by him/her trade agreement (insurance, exchange), was usurious or didn't agree with canon law etc.*
16. Duvernoit N.L.(2004) *Chytannia po tsyvilnomu pravu tom 1. Vvedennia. Vchennia pro osobu*. [Reading on Civil Law. V.1. Introduction. Doctrine about a Person]. V.A. Tomsinova (Ed.). Moscow: Publishing «Mirror» [in Russian].
17. Borisova V. (2001) *Teorii sutnosti yurydychnoi osoby: istoriia i sychasnist* [The Theory of a legal entity's essence: History and Presence]. *Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy - Bulletin of the Academy of Sciences of Ukraine*, 4(27), 119-121 Kharkiv [in Ukrainian].

Харитонов Є. О., Харитонова О. І. Концептуальне підґрунтя корпоративного права ЄС

У даній статті здійснено комплексне дослідження підґрунтя (джерел) корпоративного права ЄС. Дане дослідження буде сприяти виявленню особливостей регулювання корпоративного права на сучасному етапі.

Автори виділили три основних джерела: по-перше, це ідеї римського права, по-друге, це розвиток комерційної діяльності у Середньовіччі, який потребував спеціального правового регулювання, і, по-третє, це теоретичне обґрунтування сутності корпорації, її ідеології, формуванню якої Європа завдячує Західній Церкві.

Ключові слова: корпоративне право, суб'єкти корпоративного права, юридичні особи, джерела корпоративного права ЄС

Харитонов Е. А., Харитонова Е. И. Концептуальное основание корпоративного права ЕС

В этой статье проведено комплексное исследование почвы (источников) корпоративного права ЕС. Данное исследование будет способствовать выявлению особенностей регулирования корпоративного права на современном этапе.

Авторы выделили три основных источника: во-первых, это идеи римского права, во-вторых, это развитие коммерческой деятельности в Средневековье, которое нуждается в специальном правовом регулировании, и, в-третьих, это теоретическое обоснование сущности корпорации, ее идеология, формированию которой Европа обязана Западной Церкви.

Ключевые слова: корпоративное право, субъекты корпоративного права, юридические лица, источники корпоративного права ЕС

Kharitonov E. O., Kharitonova O. I. Conceptual base of EU corporate law

In the article the methodological basis of European corporate law concept formation, its backgrounds, which mean the sources that caused nature and content of modern EU corporate law, are analyzed.

It is reported that ideas of Roman law, according to which entities may be not only individuals but also their associations (corporations), are the first of such sources. The main principles of Roman law in this area were the following: 1. Corporations may be considered as individuals. 2. The legal existence of the corporation does not end even when some of participants quit it. 3. Corporation's property is separated from the assets of its members and belongs to the one as to a special subject. 4. Corporation and its members have certain rights and responsibilities and are not liable for the obligations of each other. 5. The corporation enters relationships through authorized individuals.

The second source of corporate law became the development of commercial activity in the Middle Ages that required special regulation. At the turn of XI - XII centuries merchants and local authorities began to build "Trade Law" - Lex mercatoria", the concept of which covered three groups of rules: the actual commercial law; municipal law; corporate law (law of the guilds), which defined the features of

legal regulation of relations between members of the municipal corporate entities. Activity of specially created trade associations: commenda, compagna and others is particular for trading area. Municipal law is considered as the right of a union - an interdependent, integrated community («communes»). In its turn, the city was a «corporate union»: an individual did not exist in legal terms, other than as a member of one or more associations within the city, which led to communitarian character of municipal law. Inside the commune workshops (guilds) were jury fraternities whose members were bound by oaths to defend one another and serve one another.

The third source of corporate law was a theoretical study of the corporation essence, its ideology, the formation of which Europe owed to the Western Church. In particular, considering the possibility of guilt of the legal person in the case, which belonged to the jurisdiction of the Church, Pope Innocent IV, who was a pupil of the Bolognese school of glossators at Lyon cathedral in 1245, having based on the ancient Roman understanding of universitas, as a concept which is distinct from societas, made principally important conclusion that since universitas is a “persona”, but has no soul, it is not about a person itself, but about fiction created and recognized by the law. Thus, began the development of theories of legal entity.

The foregoing suggests the necessity of taking into consideration three sources of modern European corporate law: 1) the emergence and constitution of the idea of the existence of the corporation; 2) formation of corporate rules that can operate effectively in conditions of developed trade turnover in the system of complex social relations; 3) theoretical substantiation of the corporation essence that causes the ideology of law-making in this sphere. Taking into consideration the sources (backgrounds) of European corporate law will help to discover more accurately its nature and prospects of its development.

Keywords: EU corporate law, corporate law subjects, legal entities, sources of the corporate law